

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента, полковника поліції

Герасименко Лариси Володимирівни

на дисертацію КРИВОНОС Дарини Володимирівни

на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання)

майна, одержаного злочинним шляхом»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності теми. Враховуючи вдосконалення національного законодавства згідно європейських стандартів, розвиток системи фінансового моніторингу та імплементацію міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню майна, одержаного злочинним шляхом, кримінальне правопорушення з легалізації злочинного майна, залишається одним із найбільш небезпечних та латентних кримінальних правопорушень, що створює суттєві загрози економічній безпеці країни, стабільності її фінансової системи та ефективності боротьби з організованою злочинністю. У зв'язку з цим, дисертація Д. В. Кривонос, присвячена кримінальній відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, є актуальним, комплексним і ґрунтовним науковим дослідженням, що має вагоме теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми зумовлена насамперед сучасними тенденціями глобалізації фінансових процесів, цифровізації економіки, поширенням транснаціональної організованої злочинності та використанням новітніх фінансових інструментів для приховування злочинного походження активів. Особливої гостроти зазначена проблема набула в умовах воєнного стану та повномасштабної збройної агресії проти України, коли значні фінансові потоки, міжнародна допомога, міграційні процеси та підвищені корупційні

ризиків об'єктивно потребують посилення механізмів кримінально-правового захисту фінансово-економічної сфери держави.

Авторка обґрунтовано звертає увагу на існування низки теоретичних і практичних проблемних питань застосування норми 209 КК України, пов'язаних із визначенням предмета легалізації, особливостями доказування злочинного походження майна, можливістю притягнення до відповідальності за так зване автономне відмивання, а також відмежуванням цього кримінального правопорушення від суміжних складів. Важливим є також дослідження відповідності національного кримінального законодавства міжнародним стандартам протидії відмиванню коштів та загальноєвропейським тенденціям розвитку кримінально-правової політики у сфері AML (Anti-Money Laundering).

Наукова цінність роботи полягає в комплексному дослідженні об'єктивних та суб'єктивних ознак легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, аналізі зарубіжного досвіду кримінально-правового регулювання, а також розробленні конкретних пропозицій щодо вдосконалення положень ст. 209 КК України. Запропоновані авторкою рекомендації можуть бути використані у законотворчій діяльності, правозастосовній практиці правоохоронних органів, наукових дослідженнях та освітньому процесі.

Робота виконана на високому науковому рівні, відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії та свідчить про належний рівень наукової підготовки авторки, її здатність самостійно вирішувати складні теоретичні та практичні проблеми кримінального законодавства відносно цієї проблематики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на положеннях доктрини кримінального права, сучасних досягненнях юридичної науки, положеннях національного та міжнародного законодавства, а також на ґрунтовному аналізі правозастосовної

практики у сфері протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

Належний науковий рівень дисертаційного дослідження забезпечується чітким визначенням мети роботи, яка полягає у комплексному дослідженні об'єктивних та суб'єктивних ознак легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, а також формулюванні науково обґрунтованих висновків і пропозицій щодо вдосконалення практики притягнення до кримінальної відповідальності за це кримінальне правопорушення. Завдання дослідження логічно випливають із поставленої мети, охоплюють усі ключові аспекти досліджуваної проблематики та повною мірою відповідають структурі роботи, змісту викладеного матеріалу й отриманим науковим результатам. Їх послідовне вирішення свідчить про досягнення авторкою поставленої мети дослідження. Подана до захисту дисертаційна робота *Д. В. Кривонос* характеризується системністю та комплексністю наукового підходу до предмета дослідження. Об'єкт і предмет дослідження визначені чітко та коректно, а отримані результати мають наукову новизну й практичне значення. Дисертація має логічну, послідовну та внутрішньо узгоджену структуру, складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, що свідчить про ґрунтовність проведеного дослідження.

У першому розділі авторкою досліджено теоретико-правові та методологічні засади кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, проаналізовано стан наукової розробленості проблеми, історичний розвиток відповідного кримінально-правового регулювання, а також міжнародний і зарубіжний досвід протидії відмиванню злочинних активів.

Другий розділ присвячений комплексній характеристиці об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України. Ґрунтовно досліджено об'єкт і предмет кримінального

правопорушення, форми прояву об'єктивної сторони, особливості суб'єктивних ознак цього кримінального правопорушення та інші елементи складу легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

У третьому розділі розглянуто питання кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, зокрема проаналізовано кваліфікуючі ознаки цього кримінального правопорушення, досліджено проблеми його відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України та підвищення ефективності правозастосовної практики.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації **Кривонос Дарини Володимирівни**, є достатньо обґрунтованими, логічно послідовними, достовірними та такими, що мають вагоме теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку науки кримінального права та вдосконалення практики протидії легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях. Дисертація Д. В. Кривонос за своїм характером, змістом досліджуваних питань та отриманими результатами є самостійним, завершеним і актуальним науковим дослідженням, яке характеризується належним рівнем наукової новизни. Робота належить до числа перших комплексних монографічних досліджень, присвячених кримінальній відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, через призму сучасних загальноєвропейських тенденцій розвитку кримінального законодавства та практики протидії відмиванню злочинних активів.

Слід відзначити, що дисертанткою здійснено комплексний аналіз кримінально-правових аспектів легалізації (відмивання) майна з урахуванням еволюційних змін до ст. 209 КК України, міжнародних стандартів FATF,

положень міжнародних конвенцій та сучасної судової практики. Особливої уваги заслуговує дослідження проблематики кримінальної відповідальності за так звану автономну легалізацію, коли факт злочинного походження майна може бути встановлений без попереднього судового рішення щодо предикатного кримінального правопорушення.

Позитивним аспектом дослідження є проведений дисертанткою ґрунтовний компаративний аналіз законодавства зарубіжних країн, географічно та нормативно наближених до України, а також міжнародних документів та стандартів у сфері протидії відмиванню коштів. На підставі такого аналізу сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення діючих на даний час положень ст. 209 КК України та гармонізації національного законодавства із сучасними міжнародними тенденціями. Також дослідження можливості притягнення до кримінальної відповідальності за необережні форми відмивання, які знайшли відображення у законодавстві окремих держав та проєкті нового Кримінального кодексу України.

Наукову новизну дослідження становлять запропоновані Д. В. Кривонос положення щодо удосконалення предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, шляхом розширення ознак походження майна не лише злочинного, а й такого, походження якого не підтверджено законними джерелами доходів. Заслуговує на увагу обґрунтована пропозиція щодо встановлення особливо кваліфікуючої ознаки легалізації майна, вчиненої особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також розроблення нової редакції відповідних положень кримінального закону.

Теоретичне значення роботи полягає у формуванні комплексного підходу до розуміння об'єктивних та суб'єктивних ознак легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Авторкою поглиблено наукові уявлення щодо предмета цього кримінального правопорушення, до якого запропоновано відносити також віртуальні активи як різновид майнових прав,

а також досліджено проблемні питання встановлення умислу, спеціальної мети та меж кримінальної відповідальності за легалізацію злочинних активів.

Цікавим аспектом дослідження є авторський підхід до переосмислення питання необхідності встановлення предикатного кримінального правопорушення для притягнення особи до відповідальності за легалізацію майна. Дисертантка аргументовано доводить, що визначальним має бути доведення фактичних обставин, які свідчать про злочинне походження майна, що відповідає сучасним європейським підходам до протидії відмиванню коштів.

У роботі приділено увагу проблемам відмежування легалізації (відмивання) майна від суміжних складів кримінальних правопорушень, що має важливе значення для забезпечення єдності правозастосовної практики.

Практичне значення дисертації полягає в розробленні конкретних пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та формування єдиних підходів до кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 209 КК України. Запропоновані авторкою рекомендації можуть бути використані у законотворчій діяльності, правозастосовній практиці правоохоронних органів, наукових дослідженнях та освітньому процесі.

Усі сформульовані в дисертації положення, висновки та рекомендації містять елементи наукової новизни, належним чином аргументовані та достатньо повно висвітлені в опублікованих працях авторки.

Результати дослідження пройшли належну апробацію на науково-практичних конференціях та знайшли відображення у наукових публікаціях, що підтверджує їх наукову цінність і практичну значущість.

Таким чином, дисертація Д. В. Кривонос на тему «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» характеризується належним рівнем наукової новизни, містить

теоретично та практично значущі результати й робить суттєвий внесок у розвиток науки кримінального права України.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Незважаючи на високий науковий рівень дисертації *Кривонос Дарини Володимирівни на тему «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом»*, окремі положення роботи можуть стати предметом наукової дискусії та подальшого розвитку досліджуваної проблематики:

1. Авторка аргументовано підтримує концепцію автономної легалізації (без необхідності попереднього встановлення предикатного злочину), однак у роботі доцільно було б більш розгорнуто проаналізувати можливі ризики для дотримання принципу презумпції невинуватості та стандартів доказування у кримінальному провадженні, що могло б посилити аргументацію запропонованого підходу.

2. У дисертаційному дослідженні Ви послідовно відстоюєте позицію щодо необхідності практичного застереження, яке б унеможливлювало притягнення особи, яка вчинила предикатний злочин, до кримінальної відповідальності за подальше набуття та володіння цими активами (що частково також корелює із підходом розробників проекту нового КК України). Водночас міжнародні стандарти (зокрема FATF) вимагають максимально повної криміналізації «самовідмивання» (self-laundering). Як, на Вашу думку, запропоноване застереження дозволить дотриматися балансу: захистити фундаментальний принцип non bis in idem (заборону подвійної кваліфікації) у вітчизняному праві та водночас задовольнити вимоги FATF у тих випадках, коли виконавець предикатного злочину здійснює не просто пасивне утримання майна, а його активну інтеграцію в легальну економіку?

3. У першому розділі Ви вказуєте на загальноєвропейську тенденцію до посилення відповідальності юридичних осіб за відмивання майна, одержаного злочинним шляхом. З огляду на євроінтеграційні процеси та вимоги ОЕСР і

FATF щодо запровадження суворих санкцій щодо юридичних осіб за відмивання коштів (що відображено у Президентському законопроекті № 11056), яка Ваша позиція як дослідника? Чи має Україна адаптувати досвід досліджуваних Вами юрисдикцій, зокрема Угорщини та Словаччини шляхом переходу до класичної кримінальної відповідальності юридичних осіб, чи вітчизняного інституту заходів кримінально-правового характеру достатньо для виконання цих міжнародних стандартів?

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Дисертаційна робота *Кривонос Дарини Володимирівни* є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, має високу теоретичну та практичну цінність, а її результати можуть бути використані для вдосконалення законодавства, правозастосовної практики та освітнього процесу. Авторка продемонструвала ґрунтовні знання, аналітичні здібності та вміння пропонувати науково обґрунтовані рішення актуальних проблем.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація *Кривонос Дарини Володимирівни* на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом»: за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»; є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для юридичної науки; відповідає вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету

Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами), а також наказу МОН від 12.01.2017 № 40 щодо оформлення дисертації, а її автор – КРИВОНОС Дарина Володимирівна за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

Завідувач кафедри оперативно-розшукової
діяльності та національної безпеки
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
полковник поліції

— **Л. В. Герасименко**

Л. Герасименко

ДОВІДКА

ВРІС

М. П. ДОВІДКА

М. П. ДОВІДКА